

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
У СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ**

У статті досліджено теоретико-прикладні аспекти формування капіталу страхових компаній у сучасному бізнес-середовищі. Визначено, що капітал страхової компанії необхідно поділяти на власний, залучений та позиковий та розглянуто основні характеристики його складових. Акцентована увага на показниках капіталізації вітчизняних страховиків за даними 6 місяців 2016 року. Описані методи формування капіталу страхових компаній як ключові складові загального механізму формування капіталу страховика у сучасному бізнес-середовищі, виділено їх переваги та недоліки.

Ключові слова: капітал страхової компанії, складові капіталу, власний капітал, залучений капітал, позиковий капітал, методи формування капіталу.

PRYSTUPA L. A.
Khmelnysky National University**FEATURES OF FORMING OF THE CAPITAL OF INSURANCE COMPANIES
IN MODERN BUSINESS-ENVIRONMENT**

Aim of the article is research of the theoretical and practical aspects of forming of capital of insurance companies in a modern business-environment. In the article certainly, that the capital of insurance company must be divided into own, attracted and loan and basic descriptions of his constituents are considered. The accented attention is on the indexes of capitalization of home insurers from data of 6 months of 2016. Described methods of forming of capital of insurance companies, constituents of general mechanism of forming of capital of insurer in a modern business-environment, their advantages and defects are distinguished. Thus, basis for providing of the effective forming of capital of domestic insurance companies is the clear understanding of essence, composition and ground of and possibilities of the use of methods of forming of capital with taking into account of sources of forming and legal forms off functioning.

Keywords: capital of insurance company, constituents of capital, property asset, attracted capital, loan capital, methods of forming of capital.

Постановка проблеми. Формування капіталу страхової компанії є процесом залучення фінансових ресурсів, управління їх рухом і трансформацією в конкретні форми капіталу, які здатні забезпечити фінансову стійкість страховика в будь-який момент часу в сучасному бізнес-середовищі. З урахуванням цього надзвичайно актуалізуються розробки теоретико-методичного забезпечення та вивчення практичних проблем стратегічного і тактичного аспектів формування якісної фінансової основи діяльності вітчизняних страховиків.

Ключове значення при вирішенні необхідних завдань фінансового менеджменту у даній площині належить чіткій визначеності складу, структурних елементів та методів формування капіталу страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фахової літератури свідчить, що, не зважаючи на актуальність та досить велику кількість наукових досліджень [1–8 та ін.], питання теоретико-методичного базису управління капіталом страхових компаній та безпосередньо його формування, розкриті недостатньо. Ця обставина й обумовлює необхідність проведення подальших наукових досліджень щодо удосконалення управлінської діяльності з формування капіталу страховими компаніями в Україні з урахуванням сучасних умов господарювання, провідних вітчизняних та зарубіжних тенденцій ведення бізнесу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-прикладних аспектів формування капіталу страхових компаній у сучасному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність досліджень окресленої проблематики визначається чітким розумінням вихідного поняття “капітал страхової компанії”. Критичний огляд літературних джерел та визначення основних змістових характеристик, дозволяє стверджувати, що “капітал страхової компанії” – це сукупність економічних благ у майновій і фінансовій формі, які потребують постійного управлінського впливу з урахуванням факторів часу, ризику, ліквідності, фінансової стійкості та фінансового потенціалу для підвищення економічної ефективності діяльності страховика у сучасному бізнес-середовищі.

Специфіка формування складу і структури капіталу страхової компанії зумовлюється такими видами її діяльності: поточна страхова діяльність, яка включає страхові платежі, доходи, витрати і інші потоки грошових коштів, пов'язаних із операціями страхування, співстрахування та перестрахування; інвестиційна діяльність страховика включає рух грошових коштів, пов'язаних із купівлею і продажем цінних паперів, нерухомого майна та інших інвестиційних активів; фінансова діяльність охоплює рух грошових коштів, що обслуговують випуск та викуп раніше проданих акцій, одержання позик і погашення заборгованості.

Таким чином, високі фінансові результати діяльності страхової компанії значною мірою залежать від структури капіталу, тобто співвідношення фінансових засобів, які використовуються у процесі його формування і використання для здійснення страхової, інвестиційної та фінансової діяльності.

Капітал страхової компанії необхідно поділяти на власний, залучений та позиковий (рисунок 1).

Значну частку у структурі капіталу страхової компанії становить власний капітал, тобто фінансові ресурси, що належать страховикові на правах власності. Власний капітал – це частина в активах страхової компанії, що залишається після вирахування її зобов'язань. Він відіграє важливу роль як на стадії створення страхової компанії, так і в процесі її функціонування. Основними джерелами формування власного капіталу є внески засновників та прибуток, отриманий в результаті діяльності страховика. Власний капітал представлений зареєстрованим (пайовим) капіталом, капіталом у дооцінках, додатковим, резервним, вилученим капіталом та нерозподіленим прибутком (минулих років та поточного року).

В Україні страхові компанії повинні володіти відповідним обсягом власного капіталу, який регулюється Законом України “Про страхування” [9]. Визначений мінімальний нормативний рівень капіталу виконує функцію забезпечення платоспроможності страховика за майбутніми зобов'язаннями. Окрім того, на законодавчому рівні для страхових компаній також закріплено необхідність наявності як сплаченого статутного фонду (гарантійного депозиту) так і гарантійного фонду страховика до якого належить додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку. Гарантійний фонд формується у результаті статутної діяльності страхової компанії, слугуючи джерелом фінансування її непередбачених платежів, забезпечує можливість своєчасного розрахунку по страхових виплатах. Гарантійний фонд є вільним від зовнішніх зобов'язань і тому у світовій практиці резерви у складі гарантійного фонду називають вільними резервами.

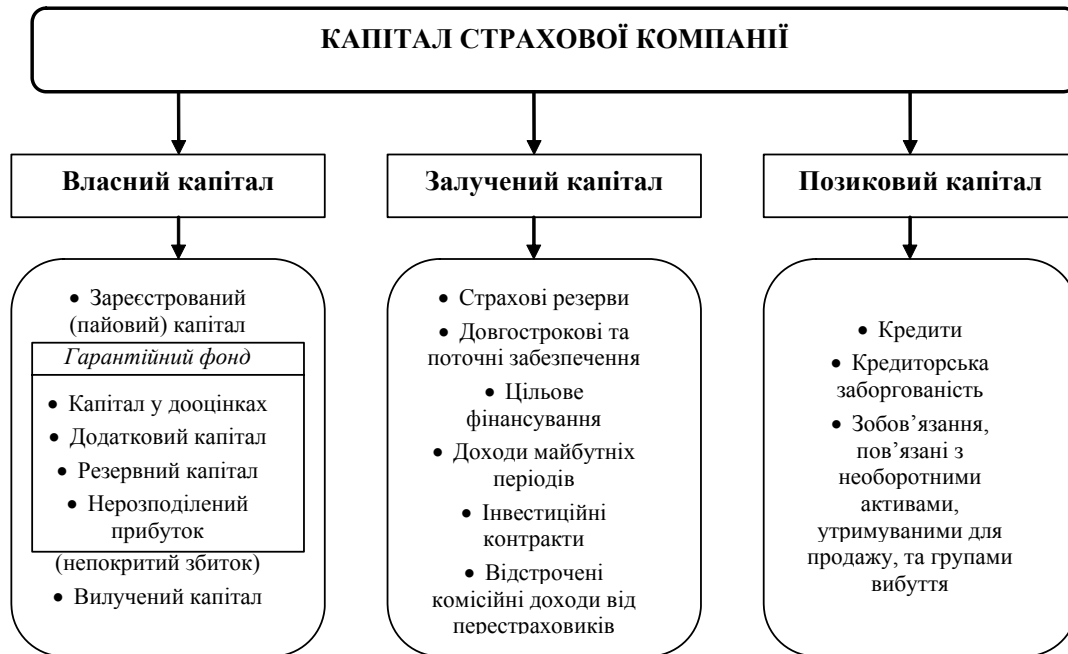

Рис. 1. Склад капіталу страхової компанії (складено автором)

Залучений капітал у вигляді страхових резервів, довгострокових та поточних забезпечень, цільового фінансування, доходів майбутніх періодів, інвестиційних контрактів, відстрочених комісійних доходів від перестраховиків у відповідності до функціональної специфіки є значно більшим, ніж власний.

Страхові резерви є основним елементом залученого капіталу страховика. Ці засоби не належать страховій організації, вони лише тимчасово, на період дії договорів страхування, перебувають в розпорядженні страхової компанії й використовуються на страхові виплати або перетворюються в прибуткову базу за умови беззбиткового проходження договорів.

Позиковий капітал складають довгострокові та короткострокові кредити банків, кредиторська заборгованість та зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

У сучасних умовах використання, поряд з базисними коштами страхових резервів, кредитних ресурсів надає страховим компаніям додаткові можливості для розширення обсягів діяльності, забезпечення більш ефективного використання власного капіталу і сприяє підвищенню їх ринкової вартості.

За результатами рейтингового оцінювання страхових компаній УНДІ “Права та економічних досліджень” [10] найбільшими розмірами активів (капіталу) у I півріччі 2016 року володіли: ПАТ “СК “КРЕМІНЬ” (2927935,2 тис. грн), ПрАТ “СК “Альянс” (1483705,0 тис. грн), ПрАТ “Акціонерна СК “ІНГО

Україна” (1407858,2 тис. грн), СК “АХА Страхування” (1307814,0 тис. грн), ПрАТ “СК ПЗУ Україна” (1193946,0 тис. грн).

За розмірами власного капіталу страховиків України на 30.06.2016 року лідируючі позиції займали: ПАТ “СК “КРЕМІНЬ” (2013975,7 тис. грн), ПрАТ “СК “Альянс” (1322302,0 тис. грн), СК “АХА Страхування” (605633,0 тис. грн), ПрАТ “Акціонерна СК “ІНГО Україна” (581817,0 тис. грн), СТЗДВ “Захід Резерв” (484844,0 тис. грн).

Серед ключових складових загального механізму формування капіталу страхової компанії у сучасному мінливому та конкурентному бізнес-середовищі необхідно виділити методи формування капіталу, склад яких у відповідності до джерел фінансування потрібно розглядати в аспекті можливостей використання залежно від організаційно-правових форм страхової компанії (таблиця 1).

Щодо можливості поповнення обсягу капіталу, найбільш універсальною є публічна акціонерна форма організації страхового бізнесу, оскільки публічні акціонерні товариства можуть залучати інвестиційний капітал як від власних акціонерів, так і від невизначеного кола сторонніх інвесторів, тоді як приватне товариство обмежене перш за все фінансовими можливостями та бажаннями наявних акціонерів, а також вузьким колом осіб, до яких може бути звернено приватну пропозицію акцій.

Таблиця 1

Методи формування капіталу страхової компанії *

Методи формування капіталу	Можливості використання страховиками		
	Публічне акціонерне товариство	Приватне акціонерне товариство	Інші господарські товариства
<i>Методи формування капіталу за рахунок внутрішніх джерел</i>			
Реінвестування чистого прибутку	+	+	+
Дооцінка активів	+	+	+
<i>Методи формування капіталу за рахунок зовнішніх джерел</i>			
Публічне розміщення простих та привілейованих акцій	+	-	-
Приватне розміщення простих та привілейованих акцій	+	+	-
Збільшення часток існуючих учасників товариства	-	-	+
Прийняття нових учасників до товариства	-	-	+
Консолідація капіталу	+	+	+
Залучення субординованого боргу	+	+	+

* Складено автором

Окрім використання традиційних методів (реінвестування чистого прибутку, внесків учасників, емісії акцій тощо), збільшення капіталу страхової компанії може відбуватися за рахунок коштів кредиторів (залучення субординованого боргу) та коштів інших страховиків у результаті процесу реорганізації (методом консолідації капіталу).

Простим, порівняно дешевим та безпечним (з погляду існування загрози втрати контрольного пакету акцій) методом фінансування страховика є спрямування чистого прибутку на збільшення капіталу. Крім того, у разі використання зазначеного способу поповнення фінансових ресурсів страхова компанія спроможна у більшій мірі генерувати прибуток, оскільки у разі його використання не потрібно сплачувати дивіденди чи проценти. До недоліків реінвестування прибутку необхідно віднести обмеженість обсягу залучення в умовах економічного спаду; невикористану можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу у випадку залучення позикового капіталу; повне оподаткування, оскільки на формування власного капіталу спрямовується прибуток після оподаткування.

Найпоширенішим у практичній діяльності страхових компаній зовнішнім джерелом поповнення власного капіталу є внески акціонерів чи учасників до статутного капіталу. Так, при збільшенні статутного капіталу акціонерного товариства за рахунок коштів акціонерів, передбачені до емісії акції можуть розповсюджуватися шляхом публічного або приватного розміщення. Перевагами залучення акціонерного капіталу, незалежно від способу розміщення простих акцій (публічного або приватного) є наступні: безстроковість залучення та необмеженість сум цих коштів; не обов'язковість виплати дивідендів; відсутність забезпечення під емісію акцій; збільшення вартості капіталізації такого акціонерного товариства. Серед недоліків забезпечення достатності капіталу шляхом поповнення акціонерного капіталу є: висока вартість; складність розміщення акцій на ринку; значне зростання ризику зниження доходів на одну акцію.

Публічне розміщення акцій має низку переваг та недоліків порівняно з приватною емісією. Серед переваг необхідно виділити: можливість швидкого одержання значних сум грошових коштів; поліпшення позиції страховика щодо залучення коштів у майбутньому; значна кількість інвесторів; справедлива ціна;

підвищення прозорості бізнесу; підвищення попиту на акції; поліпшення іміджу та корпоративної культури тощо. Вагомими недоліками публічного розміщення акцій, які слід брати до уваги при розробленні ресурсної політики страхової компанії можуть бути: ризик втрати контролю над компанією акціонерами; високі витрати на організацію, підготовку та розміщення цінних паперів; труднощі розміщення акцій на ринку; зменшення розміру часток учасників у відсотковому значенні, що, у свою чергу, впливає на розмір дивідендів.

Емісія привілейованих акцій, як і емісія простих акцій, є одним з найдорожчих джерел поповнення власного капіталу страховика. Власники привілейованих акцій мають первинне право на прибуток страхової компанії порівняно з власниками простих акціонерів. При використанні такого джерела фінансування, як випуск привілейованих акцій, кошти від емісії спрямовуються на поповнення статутного капіталу і при цьому не дають права на управління страховою організацією, а отже, відсутня загроза втрати контролю над нею.

Субординовані зобов'язання у разі банкрутства є другорядними порівняно із зобов'язаннями перед вкладниками, але мають пріоритет перед акціонерами під час встановлення порядку виплат. Емітент субординованого боргу дістає переваги залучення капіталу на умовах боргу (простота та оперативність емісії, можливість зменшення прибутку, що оподатковується, підвищення рентабельності акціонерного капіталу) без ризиків фінансування страхової компанії лише за рахунок власного капіталу (втрата контролю над страховою компанією існуючих акціонерів, висока вартість процесу емісії тощо). Крім того, випуск субординованих зобов'язань сприяє розширенню бази інвесторів та підвищенню прозорості діяльності страховика.

Одним з можливих методів збільшення обсягу власного капіталу для забезпечення достатності капіталу є концентрація капіталу страховиків шляхом злиття та поглинання, що крім досягнення цільового значення достатності капіталу, надає страховій компанії низку додаткових переваг: диверсифікація бізнесу; економія за рахунок масштабів діяльності; підвищення доступності джерел фінансування, вихід на раніше закриті ринки. Основним недоліком залучення додаткового капіталу шляхом реорганізації є перерозподіл прав власності та прав контролю власників над бізнесом.

Висновки. Таким чином, основою для забезпечення ефективного формування капіталу вітчизняних страхових компаній є чітке розуміння сутності, складу та обґрунтування структуризації і можливостей використання методів формування капіталу із урахуванням джерел формування та організаційно-правових форм функціонування.

Враховуючи те, що визначені методи формування капіталу страхової компанії мають як переваги так і недоліки, саме вірний вибір політики поповнення капіталу обумовлює обсяг витрат, прибутковість діяльності, загальну схильність страховика до ризиків, його інвестиційну привабливість та перспективи подальшого ефективного розвитку.

Література

1. Баранова В.Г. Страховий капітал: проблеми формування [Електронний ресурс] / В.Г. Баранова. – Режим доступу : <http://91.90.15.82:8080/jspui/bitstream/123456789/173/1/Baranova%20V.G.pdf>
2. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. / Гаманкова О.О. – КНЕУ, 2007. – 328 с.
3. Гриценко К.Г. Метод діагностування рівня капіталізації страхових компаній із використанням теорії нечіткої логіки / К.Г. Гриценко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – №2 (8). – С. 241–244.
4. Говорушко Т.А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку : монографія / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко. – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 168 с.
5. Машьянова О.Є. Особливості формування капіталу страховика та його вплив на капіталізацію компанії / О.Є. Машьянова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 1. – С. 77–84.
6. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхової компанії / Н.Г. Нагайчук // Фінанси України. — 2008. – № 11. – С. 106–116.
7. Сисоєва Л.В. Аналіз фінансових ресурсів та достатності власного капіталу, як рівень фінансової надійності страховика / Л.В. Сисоєва // Економічний простір. – 2010. – № 43. – С. 301–312.
8. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика. / Н. В. Ткаченко ; Нац. банк України, Ун-т банків. справи. – Черкаси : “Черкаський ЦНТЕГ”, 2009. – 570 с.
9. Про страхування : закон України від 7 березня 1996 року, № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
10. Рейтинг страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/ratings/>

Надійшла 19.09.2016; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.